

БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ісхакова О.М., Махітько В.С., Поліщук М.В.

Університет митної справи та фінансів

У статті розглянуто особливості функціонування банківського сектору України на сучасному етапі. Проаналізовано основні показники його діяльності. Виокремлено зміни, що відбулися у ньому під впливом фінансової кризи. Виявлено проблеми розвитку та визначено напрями вирішення цих проблем. Запропоновано основні шляхи зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних банківських установ.

Ключові слова: банк, банківська система, центральний банк, ризик, капітал.

Постановка проблеми. Фінансово-економічна криза негативно впливає на банківську систему України. Вона поставила перед країною нові завдання щодо контролю за діяльністю банківських установ. Скорочення виробництва, інфляційний тиск на економіку, зниження інвестиційної активності, втрата основного ринку збуту ускладнили функціонування всієї системи. Значні загрози функціонуванню банківської системи несе зовнішня фінансова політика держави. Зростання обсягів зовнішніх запозичень і нарощування зовнішнього боргу значно послаблюють банківську систему України. Їх обслуговування і, відповідно, фінансування унеможлиблює активізацію інвестиційних процесів через нестачу фінансових ресурсів. Вкрай малим та недостатнім для підтримки національної грошової одиниці

залишаються золотовалютні резерви в Україні, нестача яких обумовлює високі девальваційні ризики, які дестабілізують банківську систему. У зв'язку із вищевикладеним необхідним і надзвичайно актуальним питанням є виявлення проблем банківської системи України та перспективи її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо особливостей функціонування банківської системи України досліджували: Г. Багратян, В. Геєць, Г. Карчева, В. Міщенко, Ю. Уманців, А. Шаповалов та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень науковців у даній сфері, більш глибокого вивчення потребують питання сучасних тенденцій розвитку банківського сектору. Мінливі

зовнішні та внутрішні умови розвитку економіки України ставлять нові завдання щодо вдосконалення механізмів функціонування банківської системи. Зокрема, це стосується підвищення рівня капіталізації на основі консолідації банківського капіталу, вирішення проблем нежиттєздатних банків, відновлення кредитування, вдосконалення корпоративного управління тощо.

Мета статті. Виходячи з актуальності теми, метою даної статті є дослідження та проведення аналізу сучасного стану банківського сектору України, висвітлення основних проблем розвитку банківської системи та розробка практичних рекомендацій щодо напрямів усунення наявних недоліків.

Виклад основного матеріалу. Економіка України суттєво постраждала від недавньої економічної та фінансової кризи. Одним із негативних наслідків, що викликає занепокоєння у багатьох зацікавлених осіб, стало обмежене кредитування реального сектору економіки банками, що надають переважну більшість послуг з фінансового посередництва в Україні.

На перший погляд, основні показники банківського сектору, такі як залишок за кредитами та обсяг вкладів, розчаровують, оскільки вони впали більш, ніж на 10% в номінальному та реальному виразі в 2015 році. Втім темпи падіння пройшли максимум в середині року, а за деякими сегментами (такі як гривневі депозити фізичних осіб) знову спостерігається зростання.

Українська економіка у 2014–2016 роках увійшла в стан критичного загострення системних ризиків, в якому поєдналися глибокі валютна, банківська та економічна кризи. До системних проблем монетарного, валютного і банківського регулювання додалися форс-мажорні фактори російської військової агресії, несприятливої зовнішньої кон'юнктури, що разом призвели до глибоких кризових наслідків.

В 2014 році в банківському секторі спостерігається прибуток на суму 1436 млн. грн., але в 2015 році він отримав негативний фінансовий результат. В 2016 році збитки діяльності банків збільшилися порівняно з попереднім роком на 13634 млн. грн. або на 25,7% (рис. 1).

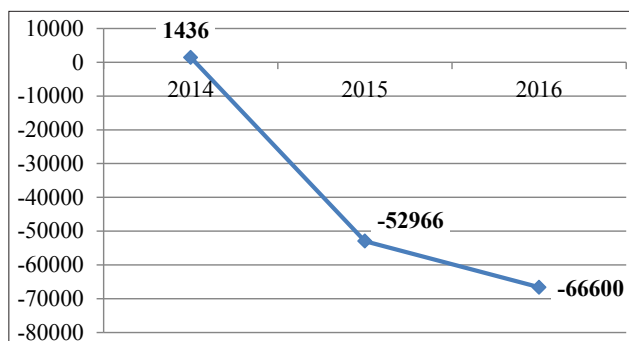

Рис. 1. Динаміка результату діяльності банківського сектору України за 2014–2016 рр., млн. грн.

Джерело: [4]

Станом на 1 січня 2017 року ліцензію Національного банку України мали 96 банківських установ (в т.ч. 38 банків з іноземним капіталом), що на 21 одиницю, або на 18% менше порівняно з початком 2016 року [4].

Протягом року в структурі власності БСУ відбувались значні перегрупування. Станом на 1 січня 2017 року структура власності активів банківської системи України була представлена наступним чином: банки з приватним українським капіталом складають близько 13%, банки іноземних банківських груп – 35%, державні банки – 52% [4].

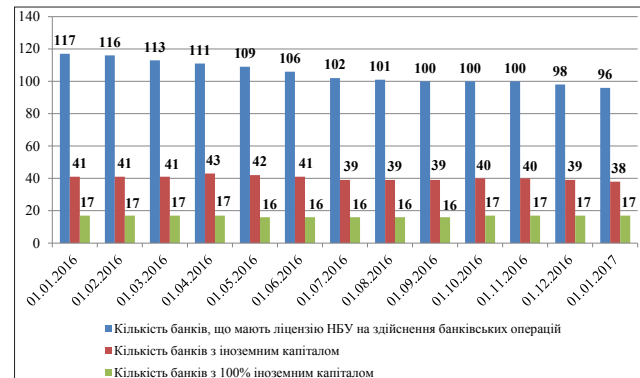

Рис. 2. Динаміка зміни кількості банків України

Джерело: [6]

Внаслідок переходу системного ПАТ «Приватбанк» у стовідсоткову власність держави частка державних банків в структурі активів БСУ значно зросла протягом IV кварталу 2016 року та станом на 01.01.2017 р. відповідала 52% [6].

Таким чином, в подальшому можливе скорочення частки банків іноземних банківських груп внаслідок виходу банківських установ з російським капіталом з українського ринку. 15 березня 2017 року Національним банком України було запропоновано застосування санкцій щодо українських банків з російським державним капіталом на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України. Застосування таких санкцій передбачає заборону на здійснення будь-яких фінансових операцій цих банків на користь пов'язаних з ними осіб, зокрема, материнських структур.

Загалом, на дату підготовки цього огляду з початку 2014 року внаслідок погіршення платоспроможності до 82 банківських установ було запроваджено тимчасову адміністрацію. В чотирьох тимчасова адміністрація продовжує працювати, щодо одного банку (ПАТ «Астра Банк») прийнято рішення про припинення тимчасової адміністрації та призначення куратора.

Щодо ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» 21 грудня 2016 року між Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) та Міністерством фінансів було підписано договір про продаж 100% акцій Банку. З моменту передачі власником 100% акцій банку є держава в особі Міністерства фінансів України [6].

За останні три роки банківський сектор зазнав безпрецедентного за масштабами очищення (з січня 2014 р. по 26 лютого 2017 р. з ринку виведено 87 банків). Активне виведення банків з ринку призвело до різкого зростання фінансового навантаження на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб – за три роки вкладникам банків-банкрутів було виплачено 81 млрд. грн. [3].

Перспектива повернення коштів, що знаходилися на рахунках підприємств у банках, щодо яких ухвалено рішення про введення тимчасової адміністрації

страції або ліквідації, практично відсутня, оскільки оціночна вартість активів таких банків у декілька разів є меншою, ніж їх балансова вартість. Станом на 01.01.2017 р. загальна балансова вартість активів 85-ти банків, введених з ринку, становить 471 млрд. грн., а оціночна – 97,5 млрд. грн., або 20% від балансової вартості [4]. Вартість активів окремих неплатоспроможних банків і надходження за цими активами (на ці банки припадає 58% балансової вартості 85-ти банків, введених з ринку) наведено в таблиці 1.

Після випуску облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) для вирішення проблем у 2014–2016 рр., пов'язаних з діяльністю банківського сектору, державний борг збільшився на 201,3 млрд. грн., а це – 145% видатків держбюджету на оборону за 3 роки, або 583% видатків на охорону здоров'я, або майже 60% видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення (табл. 2).

Крім того, сукупні витрати на обслуговування ОВДП становлять 210 млрд. грн., розмір заборгованості за ОВДП значно перевищує податкові надходження до державного бюджету як податку та зборів на доходи фізичних осіб, так і податку на прибуток підприємств за даний період.

З огляду на те, що переважна частина ОВДП (за сумою основного боргу), що перебувають в обігу, знаходяться у портфелі НБУ (станом на 01.01.2017 р. – 382 млрд. грн., або 57,3%) та є осно-

вним джерелом його доходів (за 2015 р. – 54,4% чистих доходів), можна стверджувати, що «завдяки» проблемам банківського сектору НБУ вимушено отримує великі доходи, які в подальшому також буде перекладено на всіх платників податків і громадян країни [1].

Таким чином, подальше удосконалення банківської системи має бути пов'язано з пошуком нових і підвищенням ефективності діючих методів оцінки фінансового стану банків.

За підсумками 2016 року чисті активи банківської системи України збільшились несуттєво. Їх обсяг станом на 01.01.2017 р. відповідав 1,256 млрд. грн. проти 1,254 млрд. грн. на початок 2016 року [6].

Одним з ключових чинників коливання обсягу активів банківської системи в досліджуваному періоді виступала динаміка курсу національної валюти, поряд із виведенням частини комерційних банків з ринку, рухом клієнтських коштів та скороченням кредитних портфелів.

Високий вплив коливання курсу національної валюти на обсяг активів БСУ пояснюється значною часткою активів в іноземній валюті в загальному обсязі (41,8% станом на початок 2017 року). Динаміку основних складових активів БСУ представлено в таблиці 3.

БСУ в поточній ситуації продовжує характеризуватись невисокою активністю кредитних

Таблиця 1

Вартість активів окремих неплатоспроможних банків

Банк	Баланс. вартість активів, млн. грн.	Оціночна вартість активів, млн. грн.	Надходження станом на 01.01.2017 р., млн. грн.			Співвідн. надходжень до балансової вартості, %
			Погашення заборгованості за кредитами	Реаліз. майна банку	Інші надход.	
ПАТ «Брокбізнес-банк»	18897,8	2959,4	157,8	434,1	486,2	5,7
ПАТ «Банк «Форум»	18250,3	7089,1	1101,8	1148,6	502,1	15,1
ПАТ «ВіЕйБі Банк»	25189,0	5606,4	170,7	116,7	897,7	4,7
ПАТ «КБ «Південком-банк»	9792,2	477,9	12,1	201,5	2,2	2,2
ПАТ «Імексбанк»	14806,1	2043,8	37,3	48,2	29,0	0,8
ПАТ «КБ «Надра»	45030,6	7736,1	577,5	370,6	51,4	2,2
АТ «Дельта Банк»	86922,8	29187,2	5631,8	39,4	755,0	7,4
ПАТ «Фінанси та Кредит»	45065,4	9969,2	345,7	69,8	138,7	1,2
ПАТ «Златобанк»	10493,6	1467,2	124,6	96,2	121,5	3,3
Всього	274447,8	66536,4	8159,3	2525,1	2983,8	4,98

Джерело: розроблено авторами за даними [3]

Таблиця 2

Витрати державного бюджету, пов'язані з діяльністю банківської системи, млрд. грн.

Показники	2014	2015	2016	2014–2016
Випуск ОВДП для фінансування ФГВФО з метою відшкодування гарантованих сум по збанкрутілих банках	10,118	41,5	7,941	59,559
Випуск ОВДП для докапіталізації державних банків і банків з участю держави, у тому числі:	16,599	3,837	14,275	34,710
АТ «Укресімбанк»	5,0	-	9,319	14,319
АТ «Ощадбанк»	11,599	-	4,956	16,554
АБ «Укргазбанк»	-	3,837	-	3,837
Випуск ОВДП для націоналізації ПАТ КБ «ПриватБанк»	-	-	107,0	107,0
Всього випуск ОВДП для вирішення проблем з банківською системою	26,716	45,337	129,216	201,269
Сукупні витрати на обслуговування ОВДП, випущених відповідно до пунктів 1–3	30,680	78,345	101,154	210,179

Джерело: [3]

Динаміка активів БСУ за 2014–2017 рр., млрд. грн.

Показник/дата	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.04.2016	01.07.2016	01.10.2016	01.01.2017
Чисті активи	1278,1	1316,85	1254,39	1299,06	1260,62	1275,94	1256,3
Кредитний портфель	911,4	1006,36	965,09	983,94	907,96	943,06	1005,92
Вкладення в цінні папери, в т.ч.:	138,29	168,93	198,84	197,67	210,09	215,68	332,27
ОВДП	81,05	93,43	81,58	107,26	133,13	156,22	255,47
Високоліквідні активи	152,9	155,64	191,26	223,05	224,21	212,19	199,5
Офіційний валютний курс UAH/USD, грн.	7,99	15,77	24,0	26,22	24,85	25,91	27,19
Середня відсоткова ставка за кредитами в нац. валюті, %	17,2	18,80	21,47	21,1	18,1	16,5	17,7
Середня відсоткова ставка за кредитами в ін. валюті, %	8,2	8,3	6,88	8,5	9,2	7,9	8,2

Джерело: [4]

установ. Серед основних факторів, що гальмують відновлення кредитування, виступають високий рівень невизначеності щодо подальшого економічного розвитку та обмежене коло надійних позичальників.

Згідно зі статистичними даними НБУ, протягом 2016 року середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті знизилася до 17,70% (з 21,47% станом на 01.01.2016 р.). Для кредитів в іноземній валюті на початок 2017 року аналогічний показник, навпаки, підвищився до 8,20% (з 6,88% станом на 01.01.2016 р.). Паралельно з цим відбувається зниження вартості залучення коштів на вкладні рахунки. Наприкінці 2016 року середня відсоткова ставка за депозитами в національній валюті складала 10,5% (10,2% для короткострокових вкладів та 17,9% для довгострокових), в іноземній валюті -5,2% (4,8% для короткострокових та 6,2% для довгострокових вкладів). На початку року аналогічні показники дорівнювали 12,1% та 7,8% відповідно [4].

Головною метою розвитку банківської системи України є розбудова фінансово потужної, прибуткової і стабільної банківської системи, яка ефективно виконує свою основну функцію – оптимальний перерозподіл капіталу в економіці для фінансування інтенсивного стійкого економічного зростання на основі високотехнологічної індустріалізації, розвитку інфраструктури, науки, освіти і добробуту населення в цілому [2].

Висновки з даного дослідження і перспективи. На сьогодні існує ряд проблем, які гальмують розвиток банківської системи України. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що заго-

стрення ситуації в банківській системі триває. І, незважаючи на спроби українських банкірів її прикрасити, очевидні тенденції і факти свідчать, що специфікою функціонування банківського сектору України є слабо контрольовані фрагментарні процеси, низький рівень капіталізації, значна економічна та географічна концентрація, високий рівень ризиків, загрозливий вплив тіньової економіки, що і обумовлює гальмування його розвитку.

У зв'язку з цим, основними цілями розвитку вітчизняної банківської системи можна визначити:

- зміцнення банківської системи України, підвищення її стійкості до криз;
- зміцнення довіри до банків зокрема та до банківської системи взагалі з боку вкладників та інвесторів (кредиторів);
- поглиблення інтеграції банківської системи України у світовий фінансовий простір;
- активізація діяльності банків із залучення коштів та їх трансформації в кредит для суб'єктів реальної сектору економіки;
- розширення спектра та збільшення обсягів продуктів та послуг на банківському та фінансових ринках тощо.

Отже, економічні, соціальні та політичні виклики у вітчизняній економіці мають започаткувати процес удосконалення функціонування банківського сектору економіки за рахунок створення безпечних, легітимних і транспарентних умов ведення банківської діяльності. Ці відносини мають будуватися на довірі та відповідальності в процесі отримання максимального результату з максимально допустимим рівнем ризику.

Список літератури:

1. Другов О. О. Реструктуризація банківської системи України: сучасний стан та перспективи / О. О. Другов, О. В. Прийма // Фінансовий простір. – 2016. – № 4(20). – С. 40–48.
2. Євченко Т. І. Банківська система України: проблеми і перспективи розвитку / Т. І. Євченко // Економіка. – 2016. – № 6. – С. 40–41.
3. Оленчик А. Національна система гарантування вкладів фізичних осіб: виклики і пріоритети. Матеріали круглого столу ГО «Клуб банкірів» на тему: «Національна система гарантування вкладів: виклики і пріоритети» (23.12.2016) – Київ, 2016.
4. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
5. Банківська система України: результати очищення та перспективи подальшого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ief.org.ua>.
6. НРА «Рюрік» Аналітичний огляд банківської системи за I квартал 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://rurik.com.ua/>.

Исхакова Е.Н., Махитько В.С., Полийчук М.В.

Университет таможенного дела и финансов

БАНКОВСКИЙ СЕКТОР УКРАИНЫ: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация

В статье рассмотрены особенности функционирования банковского сектора Украины на современном этапе. Проанализированы основные показатели его деятельности. Выделены изменения, произошедшие в нем под влиянием финансового кризиса. Выявлены проблемы развития и определены направления решения этих проблем. Предложены основные пути укрепления конкурентоспособности отечественных банковских учреждений.

Ключевые слова: банк, банковская система, центральный банк, риск, капитал.

Ishakova E.N., Mahitko V.S., Poliychuk M.V.

University of Customs and Finance

BANKING SECTOR OF UKRAINE: REALITIES AND PROSPECTS

Summary

In the article the features of functioning bank of sector of Ukraine are considered on the modern stage. Basic his performance indicators are analysed. Changes that took place in him under act of financial crisis are distinguished. The problems of development and certainly directions of decision of these problems are educed. The basic ways of strengthening of competitiveness of bank institutions offer.

Keywords: bank, banking system, central bank, risk, capital.